

Från *Mullvaden* nr 3/73, 4/73 och 6/73

Lär av historien!

»Den som är likgiltig för sin rörelses historia, kan inte vara en klassmedveten arbetare»
(Lenin)

Kenth-Åke Andersson

Den spanska revolutionen

Del 1. Upptakten till det spanska inbördeskriget

1. Det spanska samhället

Spanien var i början av 1930-talet Europas i särklass mest efterblivna samhälle. Inget annat land på den europeiska kontinenten kunde uppvisa så låg industrialiseringsnivå, så hög analfabetism, så dålig hygien, så stor allmän fattigdom. 70% av befolkningen levde på landsbygden, där de drog sig fram dag för dag på ett efterblivet jordbruk. Ägandeförhållandena var extrema: en liten skara jordägare kontrollerade nästan hela den spanska landsbygden. Jorden arrenderades ut till bönderna, som endast i undantagsfall själv ägde någon mark. (3/4 av befolkningen på landsbygden var lantarbetare). Jordräntan gick till ägarna i städerna, en gammal förtorkad lantadel, som levde ett luxuöst liv i skarp kontrast till sina slavar på landsbygden. Det kapital de fick in var det enda produktiva kapitalet i det spanska näringslivet. Det var tillräckligt mycket för att jordägarna bekymmerslöst skulle kunna leva glada dagar utan att behöva investera kapitalet i en modernisering av jordbruket, men inte tillräckligt mycket för att kunna bekosta landets industrialisering.

Hela Spanien, tycktes leva på det förflutnas tillgångar. En gång i tiden, i början av övergången från feodalism till kapitalism, hade Spanien stått i främsta ledet. Spanjorerna skapade de första utomeuropeiska kolonierna, de seglade i öst och väst, de upptäckte Amerika, koloniserade den södra delen, förde hem inka- och mayaindianernas enorma rikedomar. Det hade givit landet en förgrundsställning. Under 100 år dominerade Spanien världspolitiken och hade en ledande ställning i Europas ekonomi, politik och (inte minst) kultur. Men nya imperialistiska makter trängde undan Spanien. Den spanska armadan krossades (1588) och 200 år senare frigjorde sig de latinamerikanska kolonierna från sitt "moder"-land.

Parasitära element

Landet lades i träda. Produktionen minskade. De nya produktivkrafterna infördes aldrig. Spanien stod kvar på renässanstidens nivå med en extremt låg arbetsproduktivitet. Det slogs ut ur världsmarknaden. Situationen blev knappast bättre av att det fanns stora skikt av parasitära element som krävde att få bli försörjda på de få inkomsterna i statskassan. En talrik knappadel vägrade släppa efter på sina privilegier; munkar och nunnor ynglade av sig i fantastisk takt: i början av 1930-talet fanns det ungefär 20.000 munkar, 60.000 nunnor och 30.000 präster i landet, något av ett världsrekord. I armén, landets stolthet, vimlade det av unga adelsmän som krävde att få bli officerare. Också på den punkten slog landet världsrekord: 1930 hade man en officer på sju soldater. Denna överorganisering gjorde knappast statsmakten mer effektiv.

Men de sociala effekterna var mer omedelbara. Kring monarkin flockades spöken ur den förgångna feodaltiden, spöken som krävde att deras privilegier skulle bevaras och att allt

skulle bli vid det gamla. De gjorde inga som helst eftergifter, vare sig till bönderna på landsbygden eller till den lilla kärna av progressiva och framåtsträvande borgare som ville ha en revidering av ägandestrukturen. Produktionsförhållanden kvävde produktivkrafternas utveckling. Det fanns ingen kraft som kunde genomföra den borgerliga revolutionen. Spanien gick in i det 20. århundradet med en nästan oförändrad social struktur från renässansperioden.

Urholkad statsmakt

Det innebar inte att statsmakten var stabil. Tvärtom. Ingen grälar och intrigerar så mycket som en klass som förlorat sitt historiska berättigande. Dagdrivarna i Madrids salonger och på officersskolorna kände en allmän otillfredsställelse och sökte stärka sina positioner genom kupper. Militärkupperna avlöste varandra i jämn takt. Det blev en speciellt spansk tradition att armén skulle träda in i politiken och avsätta en ministär som bråkade, liksom det blev en tradition att ministären ifråga sökte kompromisser för att hålla sig kvar mellan de stridande blocken. Det enda som höll samman de centrifugala tendenserna, strävandena till landets sönderfall, var monarkin.

Uppsving i ekonomin

Först det första imperialistiska kriget innebar en förändring av produktivkrafternas utveckling och klanernas inre förhållanden. Genom att kriget splittrade upp världsmarknaden och skapade ny efterfrågan på varor, fick Spanien sin chans att träda in på arenan. Det neutrala Spanien upplevde ett plötsligt uppsving i sin ekonomi. I en hetsig takt industrialiserades landet, plötsligt kom det rörelse i samhället, den gamla strukturen slogs sönder till en del, nya arbetstillfällen dök upp i städerna, urbaniseringen startade. Men detta uppsving upphörde lika snabbt som det börjat. Kriget tog slut, de gamla makterna återhämtade sig, värnade om sin egen marknad, och kastade ut Spanien ur gemenskapen igen.

II. Arbetarrörelsen

Landet blev lika fattigt som förut. Men något hade hänt under uppsvinget under kriget. En arbetarklass hade skapats. Den växte kraftigt och stimulerades till djärva klasstrider tack vare det goda läget. Genom de goda konjunkturerna kunde de ställa krav, ta strid och vinna kampen. Arbetarna skapade sig en militant och energisk tradition – det var arbetare som var medvetna om sin egen styrka.

Situationen förändrades när uppsvinget tog slut under 20-talet. Produktivkrafterna var efterblivna och outvecklade. Det fanns bara ett sätt för arbetsköparna att sänka sina produktionskostnader för att kunna konkurrera med de utländska producenterna: drastiskt sänka arbetarnas löner. En bitter ekonomisk kamp mellan arbetsköpare började.

Socialdemokratien

I den kampen var marginalerna små. Det fanns inget utrymme för förhandlingar. Frågan avgjordes i den direkta kampen, i strejkerna, i upproren, i ockupationerna av företagen. Detta gjorde att det aldrig skapades en objektiv bas för uppkomsten av en stark socialdemokratisk rörelse i Spanien. Arbetarna behövde ledare som kunde och vågade ta strid, borgarna hade å sin sida inte heller användning för några kompromissmakare. Den socialdemokratiska rörelsen, representerad av fackföreningen UGT, blev aldrig den dominerande faktorn i den spanska arbetarrörelsen. Den hade visserligen fått ett visst fotfäste under de goda åren, men under hela 30-talet befann den sig i permanent kris.

Kommunismen

Arbetarna var alltför militanta för att socialdemokratien skulle kunna rota sig. Men de hade också andra egenskaper, framväxna ur den objektiva situationen, som var negativa ur klass-

kampens synpunkt. Arbetarklassen hade skapats snabbt, nästan explosivt. Hela frågan om en politisk uppfostran och en organisatorisk centralisering hade blivit eftersatt. Arbetarklassen rekryterades också fr. a. från bönderna och lantarbetarna, vilket snarare ökade än minskade klassens efterblivenhet båda kulturellt och politiskt. I det läget hade kommunismen mycket stora svårigheter att slå rot. Under hela 20-talet hade kommunistpartiet bara några hundra medlemmar på hela den iberiska halvön. Partiet var så litet att det inte ens kunde hålla en kongress.

Anarkismen

I det läget var det en annan politisk tradition som slog rot och blommade: anarkismen. (som hade rötter tillbaka till Bakunins verksamhet på 1870-talet i landet). Den hade funnit ett verkligt idealiskt klimat för att trivas. Här fanns en stridbar, energisk arbetarklass – det tilltalade anarkismens heroiska sida. Men klassen var också odisciplinerad, spontanistisk, utan någon subjektiv vilja att samordna och effektivisera sina strider – det tilltalade anarkismens parasitära sida. Och det fastlåsta läget var en utmärkt grogrund för ytterligare ett drag i anarkismen – terrorismen.

Spanien blev anarkismens centrum i världen – den enda plats där den dominerade arbetarrörelsen. 1918 hade den anarkistiska fackföreningen CNT 700.000 medlemmar (vid samma tid hade socialdemokraterna, UGT, knappt 200.000), det fanns mer än 200 anarkistiska tidningar och tidskrifter.

Spanien är således det idealiska landet för att testa anarkismens teorier. Och vi kan säga redan nu att facit slutar med ett kraftigt minus. Anarkismen spelar här en ännu ynkligare roll än i den ryska revolutionen. I Ryssland var anarkismen patetisk – i Spanien blev den direkt kontrarevolutionär (det är ett hårt omdöme; jag skall ge täckning för det i nästa nummer).

Så såg läget ut i Spanien i slutet av 20-talet. Låt oss summera de viktigaste dragen, innan vi ser hur klasserna sätts i rörelse efter 1931.

Landet var extremt efterblivet. Produktivkrafterna hade stagnerat. Situationen krävde två saker: en jordreform och en kraftig industrialisering. Eller för att uttrycka det med andra termer: produktionsförhållandenas tvångströja måste bort för att produktivkrafterna skulle kunna utvecklas. Stallet måste rensas.

I samhällets topp satt flaskhalsen. Ett skikt parasitära element som inte fyllde någon samhällelig funktion ("trasbourgeois").

Den egentliga borgarklassen saknades. Dess kapital hade redan från början vuxit samman med den gamla jordägaradeln och kyrkan, vilket gav bourgeoisin en vacklande ställning gentemot de nya problemen. Den identifierade sig med det gamla samhället och kunde inte leda den borgerliga revolutionen. Borgarna var svaga som ekonomisk kraft och helt betydelselösa som politisk kraft.

Arbetarklassen var landets viktigaste sociala kraft. Den stötte överallt på det gamla samhällets murar.

Arbetarklassen dominerades av en felaktig teori om samhället, anarkismen. Detta subjektiva element, som vuxit fram ur vissa samhällliga förhållanden, kom att bli en återhållande kraft i arbetarklassens kamp. De spanska kommunisterna lyckades aldrig i tid tillföra arbetarna en marxistisk teori. I stället blev kommunisterna en obetydlig sekt (som sedermera kom att fylla en socialdemokratisk funktion). Ledarskapets kris var mer markant i Spanien än i någon annan europeisk revolution.

III. Den spanska republiken

1931 bröt det spanska samhället samman. Den kroniska krisen förstärktes genom den världsomfattande depressionen. Tyngden blev för stark. Alltsammans rasade. Högerdiktaturen störtades, kungen avsattes, republik utropades. Spanien gick mot en ny tidsålder.

Borgerlig revolution

Klasserna kom i rörelse. De gamla feodalklasserna visade nu sin oförmåga att längre styra landet. Det lilla borgerliga skiktet sände upp sina yrkespolitiker. Rent teoretiskt genomgick Spanien nu sin borgerliga revolution. Men de borgerliga politikerna hade inte den nödvändiga sociala basen eller det behövliga politiska manöverutrymmet för att kunna agera. Den spanska republiken blev en ren fars. Den kunde inte genomföra några av de avgörande reformer som behövdes.

Efter många kompromisser och många nattmangling antog regeringen 1932 en lag om jordreform, en lag som redan i sig var helt otillräcklig. Den var, för att tala med den vänstersocialdemokratiska politikern Largo Caballero, "aspirin mot blindtarmen". Men inte ens denna blygsamma jordreform genomfördes. Någon expropriation av de stora jordgodsen var det inte ens tal om.

Likafullt var det just jordfrågan som var hela knuten i Spaniens sociala situation: en radikal jordreform skulle inte bara ha löst problemen för lantarbetarna och småbönderna – den skulle också ha frigjort kapital för en intensiv industrialisering av landet och en utveckling av produktivkrafterna. Utan en sådan expropriation fanns det bara ett sätt att förverkliga den primitiva ackumulationen av kapital – sänkning av arbetarnas levnadsstandard, vilket i sin tur innebar att arbetarorganisationerna måste krossas.

Inte heller det andra viktiga elementet i den borgerliga revolutionen – en funktionsduglig demokrati – kunde lösas efter 1931. Landet befann sig i en akut regeringskris med ständiga nyval, omständliga kompromisser, meningslösa tirader i parlamentet. Under åren 1931 till 1936 avlöste 30 regeringar varandra.

Intensiv klasskamp

Republikens fem första år var fyllda av en intensiv klasskamp. Arbetarna och bönderna hade fäst sina förhoppningar vid republiken; de hade trott på politikernas vallöften, de kände behovet av reformer. När borgerligheten konkret visade sin oförmåga att omvandla landet, litade arbetarna och bönderna till sin egen styrka. Omedelbart efter valen 1931 utbröt en strejkvåg över hela landet. När den slagits ned, trädde istället landsbygden fram som centrum. I flera byar ockuperade bönderna och lantarbetarna jorden och proklamerade sig som självständiga anarko-kommunistiska enheter. I Katalonien och Baskien växte starka, nationella självständighetsrörelser fram.

Landet började upplösas. Regeringen tvingades alltmer söka sitt stöd hos högergrupperna. 1934 upphävdes den borgerliga demokratin och de "svarta åren" (bienio negro) började. Högern tog makten i landet. Detta utlöste "oktoberrevolutionen" samma år, en våg av proletära uppror över hela landet. Alla krossades omedelbart utom revolten i Asturien där en proletär enhetsfront tog makten. Först efter några veckors heroiska strider kunde regeringen krossa upproret med hjälp av inkallad militär. (Den ansvarige för krossandet var f.ö. generalen Franco). 5.000 arbetare mördades kallblodigt, 30.000 kastades i fängelse. Med hjälp av blodigt förtryck kunde högerregeringen hålla arbetarna och bönderna nere.

Folkfronten bildas

Först i början av 1936 skedde en avgörande förändring av den parlamentariska situationen. Regeringen utlyste nyval och inför valet bildades två block: å ena Folkfronten bestående av borgerliga liberaler och de största arbetarorganisationerna (fronten fick "kritiskt stöd" t.o.m, från anarkisterna, som normalt inte deltog i valen och från POUM, en centristisk organisation som "påminner" om Förbundet Kommunist i Sverige idag). Mot denna stod en annan front, Nationella Fronten, bestående av högerpartierna och fascisterna. Folkfronten vann en knapp seger.

Några av de vallöften man gett tvingades man hålla. De politiska fångarna fick amnesti, den gamla jordreformen från 1931 som aldrig genomförts, trädde åter i kraft (men ledde inte till några praktiska resultat). Men mer hände inte – eller snarare: borde inte hända enligt Folkfrontsregeringens planer. Dess program var heltigenom borgerligt liberalt. Det var de borgerliga partierna som ensam fick makten, och de hamnade åter i skärselden mellan arbetarna och överklassen. Deras program gav inte utrymme för några radikala ingrepp i äganderätten. Folkfronten var inte en socialistisk front, den var inte ens radikal. Den visade bara tänderna för att bletslet skulle komma på plats.

Men de massor som mobiliserats bakom Folkfronten hade en annan uppfattning. För dem var programmets bokstav inte det väsentliga. De hade uppfattat Folkfronten som i första hand en proletär front. När den borgerliga regeringen inte handlade, tog den saken i egna händer. Detta var ingenting konstigt. Exakt samma sak hände några månader senare i Frankrike; när Folkfronten kom till makten (strejkvågen juni 1936). Under perioden mars-juli 1936 gick en våldsam strejkvåg över hela Spanien. Arbetarna ockuperade fabrikerna, bönderna tog över jorden. På gatorna härskade ett öppet klasskrig mellan arbetare och fascister.

Fascisterna, generalerna, prelaterna, finansmännen, jordägarna blev desperata. Medan massorna tog över produktionsmedlen, och regeringen var maktlös, började de smida planer för att krossa upproret. I mitten av juli 1936 gick armén till angrepp. Det spanska inbördeskriget hade börjat.

Slutsatser

Spanien var ett klassiskt exempel på den permanenta revolutionens idé. Ett samhälle, där den borgerliga revolutionen försenats till den grad att den växte samman med den socialistiska revolutionen. Det fanns inte längre utrymme för en självständig kapitalistisk utveckling. Borgarklassen var för svag för att kunna hålla i rodret, arbetarklassen var för stark för, att bli ett redskap i dess händer. De borgerligt-demokratiska uppgifterna vilade på arbetarklassen. Om man endast såg situationen ytligt, kunde man dra två felaktiga slutsatser: den ena var att man skulle "hoppa över" den borgerligt-demokratiska fasen, den andra var att man skulle genomföra den borgerliga revolutionen i en allians mellan den svaga bourgeoisin och arbetarklassen på ett gemensamt minimiprogram.

Det spanska kommunistpartiet drog båda slutsatserna. Vid republikens utropande levde partiet under direktiv från "tredje periodens" ultravänsterlinje. Man vägrade upprätta en proletär enhetsfront, man tog inte upp några paroller som knöt an till de borgerligt-demokratiska uppgifterna, utan talade bara rent allmänt propagandistiskt om socialismen. När den linjen misslyckats slog man över 180 grader, upprättade en front med den svaga borgarklassen och lät den ta initiativet och bestämma programmet. Därefter såg kommunistpartiet som sin främsta uppgift att se till att arbetarna och bönderna inte gick till överdrifter, inte själva tog över produktionsmedlen eftersom det skulle "skrämja bort" borgarna.

Hur kunde man ha gjort istället? Man kunde ha mobiliserat arbetarna och bönderna med de demokratiska parollerna som utgångspunkt, och samtidigt hela tiden öppet sagt att endast de själva, i självständig kamp, kunde genomföra dessa borgerligt-demokratiska uppgifter. Därigenom hade man utvecklat arbetarklassens självständiga kamp, organiserat klassen bättre, och mejslat fram en marxistisk ledning som höjt nya paroller för att slutgiltigt krossa feodal-klasserna och bourgeoisin och befästa den proletära diktaturen. Detta var den taktiska och strategiska linje man följt i Ryssland 1917. Det var en stor tragedi att man inte följde den i Spanien 1931-36.

Del II. Inbördeskriget, 1936-1938

Sammanfattning: Det spanska samhället var efterblivet, både industriellt och när det gäller förhållandet mellan klasserna. Det saknades en inhemsk borgarklass. Jordägarna och aristokratin var de dominerande klasserna i samhället.

Men det fanns en stark och väl organiserad arbetarklass, som var stridbar och medveten om sin egen styrka. Dess största svaghet låg på det ideologiska planet – här härskade en gammal anarkism som motverkade tendenser till centralisering av klassorganen. De två huvudtendenserna inom arbetarrörelsen – socialdemokratisk reformism och revolutionär kommunism – hade inte fått något starkare fotfäste inom arbetarklassen.

1931 sopades monarkin bort och ersattes av en republik. Denna försökte genomföra den borgerliga revolutionen för att modernisera landet, men misslyckades.

Den spontana sociala revolutionen tog de härskande klasserna med överraskning. Folkfrontsregeringen hade varit för maktlös för att ens genomföra sitt eget program – den var också för maktlös för att nu stoppa den sociala revolutionen. I det läget började de högre kretsarna inom armén, statsförvaltningen och aristokratin att konspirera för att störta regeringen och ersätta den med en militärdiktatur. Dessa konspirationer bedrevs fullt öppet och var väl kända, utan att Folkfrontsregeringen ingrep. Konspiratörerna fick t o m gå så långt att de kunde släppa loss en besinningslös terror mot arbetarorganisationerna utan att regeringen ingrep.

Efter några månaders förberedelse kunde upproret börja. Det skedde den 17 juli 1936. Upproret började i de spanska provinserna i Nordafrika (Spanska Marocko), där de ledande militärerna i konspirationen var befälhavare. I Nordafrika rekryterade man moriska trupper och flög dem över till Spanien.

Det kan vara intressant att närmare dröja vid hur Folkfrontsregeringen agerade när upproret började. Så fort upprorsförsöket blev känt begärde arbetarorganisationerna att folket skulle beväpnas för att slå ner upproret. Detta vägrade regeringen, som istället bagatelliserade händelserna och förklarade att upproret snart skulle slås ned av de reguljära trupperna. Inte ens när dessa styrkor i stor skala började gå över till upprorsmakarnas sida, inte ens när de iscensatte uppror i Andalusien dagen därpå (18 juli) gick regeringen med på att beväpna folket. Om man gjort det i detta skede, då skulle upproret ha kvävts i sin linda. Nu fick generalerna andrum, de kunde skeppa över trupper, de kunde ta kontakt med likasinnade inom den spanska armén och inom polisväsendet. Man kunde t.o.m. börja hemliga förhandlingar med den sittande regeringen. Ty samtidigt som denna regering förbjöd beväpning av folket, böljade den sända ut fredstrevare till de upproriska generalerna, för att försöka nå en kompromiss. För att tillfredsställa dem, ombildades regeringen så att den fick medlemmar utanför Folkfronten. Man erbjöd också generalerna att få några representanter i regeringen.

Först när dessa trevare avvisats, började regeringen mobilisera till motstånd mot upproret. Efter några dagars ödesdiger väntan och först under starkt tryck, beordrade man beväpning av folket. Vapenutdelningen kom för sent för att hindra de nya uppror som börjat. Rebellerna

fick fotfäste i 1/3 av landet. Men det väpnade folket kunde stoppa upproren i de stora städerna, både i huvudstaden Madrid och i det största industricentrat, Barcelona.

Därmed accelererade utvecklingen. Under hela våren 1936 hade arbetare och bönder spontant börjat överta jordgodsen och fabriker. När folket nu fick vapen i sina händer och dessutom såg sina erövringar hotade av ett fascistiskt uppror, påskyndade de denna utveckling. Från den 19 juli 1936, då vapenförråden öppnades, började den spanska revolutionen på allvar. Inom hela det republikanska området upprättade man nu arbetarmiliser som tog över försvaret mot fascisterna och samtidigt svarade för den inre ordningen. Kommittéer upprättades som svarade för att transportväsendet skulle fungera. Så gott som varje fabrik ockuperades. Inom dessa upprättade man arbetarkontroll och ett demokratiskt styre. På landsbygden genomförde bönderna och lantarbetarna nu spontant den jordreform som de fått, löfte om sedan 1931 men aldrig sett förverkligad. Bondekommittéer upprättades, som svarade för jordockupationen. På flera ställen, där det fanns ett starkt socialistiskt eller anarkistiskt inflytande, upprättade man omedelbart kollektivjordbruk. På andra delades jorden upp i mindre kooperativ eller också i helt privata lotter. Men oberoende av den struktur man upprättade, var en sak klar: den gamla jordadelns egendomar exproprierades. Feodalismen krossades på den spanska landsbygden.

På det lokala planet övergick nu hela den ekonomiska och politiska makten till arbetarnas och böndernas valda kommittéer. (Inom armén var framgångarna mindre; men inom marinen gjorde matroserna revolt, sköt sina officerare, upprättade marinråd och tog över hela flottan. Det var ett svårt streck i räkningen för fascisterna, som hade räknat med att kunna använda flottan för överskeppning av trupper. Nu kunde man endast använda flyget).

Också distributionen kontrollerades av folkvalda kommittéer. I några fall fördes denna arbetarmakt också upp på kommunal nivå. I Katalonien bildades en anti-fascistisk kommitté, bestående av representanter från samtliga arbetarorganisationer, en kommitté som blev den egentliga regeringen i hela provinsen. I hela det republikanska Spanien existerade nu två regeringar: en centralregering av borgerliga partier med ett borgerligt program, och en regering baserad på kommittéer och råd (*juntas*), vald av arbetare och bönder och med den sociala revolutionen på sitt program. Detta var ett klassiskt exempel på maktdualismen i en revolutionär situation: två regeringar med olika klassintressen och olika program står mot varandra.

Den borgerliga regeringen återtar hela makten

Denna maktdualism kunde ha lösts på två sätt. Det kunde ha skett genom att de folkvalda organen befäste sin reella makt genom att störta den borgerliga regeringen, upprätta en proletär diktatur, skapa arbetarmiliser, centralisera de lokala råden och samordna dem. Maktdualismen kunde också lösas genom att de lokala organen fråntogs sin reella makt, genom att denna återgick till den borgerliga regeringen, som därefter steg för steg krossade arbetar- och bondekommittéerna. Vilken väg skulle man välja? Vilken regering skulle man ha? Vilken skulle bäst befrämja kampen mot fascismen?

Detta var de frågor som ledarna för de spanska arbetarorganisationerna ställde sig i juli-aug. 1936. Skiljelinjen drogs klar och tydlig. Skulle man ha en borgerlig eller en proletär regering under inbördeskriget?

Alla valde de, utan undantag, samma alternativ: att stärka den borgerliga regeringen och medverka till att de folkvalda kommittéerna krossades. Från september 1936 gick det spanska kommunistpartiet in i den borgerliga regeringen, medan anarkisterna och det centristiska POUM förklarades sig stödja den och samtidigt gick in i den katalanska regeringen. En månad senare gick anarkisterna också in i centralregeringen. Varför valde de detta alternativ? De argument de anförde var i korthet följande:

anarkisterna slog knut på sig själva. Enligt sin egen ideologi var de emot varje form av statsstyre. Under hela sin existens hade de konsekvent vägrat ett ex.vis delta i parlamentariska val med motiveringen att varje statsstyre, oavsett klassinnehåll, var despotiskt. Med det argumentet hade man också gått emot tanken på en proletär diktatur som ett mellanstadium till det statslösa socialistiska samhället. I sept. 1936 stod anarkisterna inför risken att en sådan förhatlig proletär statsmakt kunde upprättas. De valde den borgerliga statsmakten som det mindre onda. De visade då i praktiken vad varje marxist vet: att anarkismen endast är liberalismen driven in absurdum, att den endast kan leva och frodas i det borgerliga samhället, som en maktlös motpol till den kapitalistiska ideologin. (Det skall dock påpekas att enskilda anarkister uppträdde mera rakryggat. Så ex.vis Durruti, en av inbördeskrigets verkliga hjältar. Den grupp som bildades av hans närmaste anhängare, Durrutis Vänner, närmade sig våren 1937 den revolutionära marxismen, men krossades innan de nådde ett massinflytande).

För det officiella *kommunistpartiet* var argumenten mer subtila. De levde under trycket från Kominterns proklamerade Folkfrontsideologi. Fascismen skulle inte bekämpas av arbetarna ensamma, utan av arbetarna och borgarna i en gemensam front med försvar av den demokratiska republiken som gemensamt program. Det innebar att arbetarna och bönderna inte fick föra fram sina egna klasskrav, och naturligtvis inte heller börja en kamp för en proletär diktatur. Detta skulle nämligen skrämja bort borgarna, driva dem i fascismens armar, och fronten skulle då bli mindre och fienden starkare. ”Sejer först, reformer sedan” var den paroll som kommunistpartiet förde fram. Man var mycket ivrig att betona att man inte avsåg att upprätta en proletär diktatur. I aug. 1936 kunde man ex.vis läsa följande notis i franska kommunistpartiets tidning, *l'Humanité*: ”Spanska kommunistpartiets centralkommitté ber oss att informera läsarna om följande som svar på de fantastiska och tendentiösa rapporter som vissa tidningar publicerat. Det spanska folket strävar inte efter att upprätta proletariatets diktatur, utan har endast ett mål, att försvara den republikanska ordningen, och samtidigt respektera den privata egendomen.” Några månader senare förklarade partiets ledare, José Díaz, att det inte bara var ”icke önskvärt, utan också absolut otillåtet” att socialisera eller kollektivisera egendomen.

Denna linje var absolut inget eget påfund från de spanska kommunisternas sida, inget brott med Kominterns officiella linje. Tvärtom stod den i fullständig samklang med denna

För den som tvivlar på det, kan man anföra några rader ur det hemliga brev som Stalin i december 1936 sände till ledaren för den spanska regeringen, Largo Caballero. Detta brev innehöll några ”råd i all vänskaplighet” om hur kriget borde föras. Enligt Stalin borde man slå vinn om att inte skrämja bort småbourgeoisin, utan vinna dess stöd genom att tillåta fri handel och förbjuda varje ingrepp i marknadslagarnas spel (detta mitt under brinnande krig!). Man skulle också skapa garantier mot konfiskeringar av jorden och industrin, garantera de borgerliga partierna att Azaña skulle förbli republikens president och respektera de egendomar och ”legitima intressen” som utlänningar hade i landet, utlänningar ”som är medborgare i länder vilka inte stödjer rebellerna” (dvs Frankrike och England).

Så såg Stalins råd ut. Några dagar senare svarade Caballero kort att dessa råd helt överensstämde med hans egen politik.

De folkvalda råden krossas

Den borgerliga makten stärktes igen. De största arbetarorganisationerna – såväl socialdemokrater, anarkister som stalinister – uppträdde som bourgeoisins ombud. Sakta, steg för steg, återtog den makten. Genom sin kontroll över armén och över de centrala organen (administrationen, polisen, bankerna) kunde man strypa makten på basnivån. Den borgerliga

regeringen tog ett fast tag i tömmarna igen. Denna process blev särskilt tydlig i Katalonien, där revolutionen gått längst.

En av den katalanska koalitionsregeringens första handlingar blev att upplösa alla revolutionära kommittéer som bildats den 19 juli. De ersattes med kommunala organ som hade samma sammansättning som regeringen i stort. Det förklarades vara ”en fascistisk handling” att inte upplösa de proletära maktorganen. Den 27 oktober utfärdade man dekret om avvapning av arbetarna. De som efter ett visst datum fortfarande hade vapen skulle betraktas som ”fascistiska agenter”. Industrier och jordbruk som övertagits av arbetarna fick inga krediter eller råvaror. Arbetarmilisen fick ingen ammunition.

I början av 1937 började man återlämna den kollektiverade industrin i de forna ägarnas händer. Handeln släpptes fri. Spekulationerna tog fart. Den kapitalistiska planlösheten blev åter herre. Matköerna växte i Barcelona och Madrid. Censur infördes över arbetarorganisationernas tidningar. I april 1937 var denna process så gott som avslutad, arbetarorganisationerna avväpnade och passiviserade.

Kulmen kom i början av maj 1937 i Barcelona. Vid julirevolutionen året innan hade arbetarna bl.a. ockuperat telefoncentralen. Den hölls fortfarande ockuperad i maj 1937. Då satte centralregeringen in trupper för att upphäva ockupationen. När dessa tågade in i staden, utbröt ett spontant uppror. Efter några dagar var detta uppror krossat, telefoncentralen intagen av regeringen och arbetarorganisationerna olagligförklarade.

Majhändelserna i Barcelona fick långtgående återverkningar. Det spanska kommunistpartiet krävde att det centristiska POUM och anarkisterna, som påstods ha igångsatt upproret för att stödja fascisterna, skulle förbjudas och dess ledare arresteras. Detta ledde till en regeringskris. Caballero avgick och ersattes av högersocialdemokraten Negrín, som var mera villig att lyssna på kommunistpartiets förslag. I mitten av juni krossade man POUM, dess ledare fördes till de privatfängelser som det ryska GPU upprättat i Spanien, och ’försvann’. Också de anarkistiska organisationerna, de mäktigaste inom den spanska arbetarrörelsen, krossades. Samtidigt upphävdes de sista spåren av julirevolutionen. De få kollektivjordbruk som återstod, krossades, liksom all kontroll över industrin. (Endast i Aragon återstod – till aug. 1938 – spår av en proletär makt) Systemet med politiska kommissarier i armén – ett medel för att övervaka den opålitliga militären – avskaffades.

Den militära krigföringen

Samtidigt som den borgerliga regeringen krossade arbetarorganisationerna, marscherade de fascistiska trupperna fram. Med hjälp av starka militära styrkor, med italienska och tyska ”frivilliga”, med, de senaste vapnen från fabrikerna i Nazi-Tyskland i sin arsenal, tog de provins efter provins. Men det avgörande var att den borgerliga regeringen förberett marken. Man kan med hjälp av en karta och en handbok över spanska inbördeskriget, lätt visa att fascisterna kunde erövra just de provinser där den sociala revolutionen varit svag eller krossats av den borgerliga republiken. Det finns ett klart samband mellan fascisternas framgångar och revolutionens nederlag. Den borgerliga regeringen mobiliserade inte massorna till motstånd till fascismen. Tvärtom, den passiviserade och förvirrade dem, krossade deras organisationer och lämnade dem försvarslösa inför fienden. 1938 lyckades Francos trupper genom sin offensiv dela landet i två hälfter. Katalonien avskildes från det centrala Spanien. Därmed var saken klar. I början av 1939 tågade de fascistiska trupperna in i Barcelona, i mars intog de Madrid. Kriget var över.

Slutsatser

Det spanska inbördeskriget visar ovanligt tydligt två olika uppfattningar om sambandet mellan krig och klasskamp. Den linje som dominerade i Spanien var den borgerliga uppfattningen: klasskampen upphör under kriget och ersätts av ett gemensamt försvar. Arbetarna och borgarna får gemensamma intressen att försvara och de måste göra det på basis av minsta gemensamma nämnare, försvar av den borgerliga staten. I ett läge där fabriker och jorden redan övertagits av arbetarna, innebar den linjen att man gick mot revolutionen och direkt försökte krossa den. Därigenom ville man hindra att borgarna skrämdes bort. Uträkningen var enkel och förledande. Två plus två är fyra. Två borgare plus två arbetare är fyra soldater.

Men så enkelt var det inte. I kriget är en beväpnad arbetare bättre än tio borgare. Kriget är, för att använda Clausewitz' berömda formel, endast en fortsättning av politiken med andra medel. Den klasskamp som fanns i fredliga förhållanden, avmattades inte genom kriget. Tvärtom, den intensifierades och skärptes.

Det är inte svårt att se vad som skulle ha hänt om en proletär diktatur hade upprättats i Spanien i augusti 1936. Om bönderna fått överta godsägarnas jord och upprätta sina egna kooperativ eller kollektiv, om arbetarna fått överta industrierna och driva dem i gemensam ägo – hur skulle inte det ha påverkat civilbefolkningen i de områden som ockuperats av fascisterna? En social revolution i de republikanska områdena skulle ha öppnat en andra front i de områden som hölls av fascisterna. Eller hur hade de moriska trupperna i Francos sold reagerat om den spanska centralregeringen förklarat att kolonialväldet var slut och att Marocko fick sin självständighet? Knappt tio år efter det att den starka självständighetsrörelsen i Marocko, Abd-el-Krims guerillastyrkor, hade krossats? Kunde resultatet ha blivit annat än ett – att den fascistiska fronten brutit samman?

Det spanska inbördeskriget visar på det nära sambandet mellan krig och social revolution. På sitt sätt bekräftar det lärdomarna från Pariskommunen 1871, det ryska inbördeskriget 1919-21 och kriget i Vietnam mot USA-imperialismen: att endast den socialistiska revolutionen kan garantera segern mot reaktionens krafter.

Del III. Den internationella solidaritetsrörelsen

Vi har hittills endast analyserat, den spanska revolutionen utifrån dess egna, nationella förutsättningar. Men under imperialismens epok existerar det inga öar i världsekonomin. Alla enskilda länder dras in som delar i en gemensam struktur, där de ömsesidigt påverkar varandra. Detta gäller i allra högsta grad om Spanien, vars inre samhällsliga uppbyggnad påverkades av att landet kommit efter i konkurrensen och var offer för utländska investeringar inom viktiga ekonomiska sektorer.

Internationellt sett kan man säga att det spanska inbördeskriget hade betydelse på tre plan:

- a) den sista i en serie revolutioner som slutade med nederlag för proletariatet (Tyskland 1918, 1921, Kina 1925-27, Frankrike 1936).
- b) den sista bränslen mot den framstormande fascismen.
- c) inledningen till det andra imperialistiska kriget (1939-45).

Det är ur dessa tre perspektiv som vi skall undersöka hur de internationella klasskrafterna agerade i det spanska kriget.

I. Det internationella engagemanget

Det spanska inbördeskriget fick redan från första skottet sina internationella återverkningar. Under själva planeringen av militärernas uppror hade den italienska fascismen spelat en viktig roll. Den gav militärerna utrustning, vapen, goda råd och löften om internationellt stöd. Utan denna uppmuntran är det troligt att militärerna inte vågat starta upproret; utan detta materiella stöd är det också troligt att upproret kunnat krossas på ett tidigt stadium. Nu fick Francos trupper ett militärt övertag från första början, något som ökade ännu mer när Nazi-Tyskland trädde in och gav sin hjälp. Francos trupper dominerade helt inom flyget och drog sig inte för att på ett rent barbariskt vis terrorisera civilbefolkningen genom bombningar av städer och byar (tvärtom var de tyska och italienska fascisterna direkt intresserade av att sådana bombningar kom till stånd. De ville studera vilken betydelse dessa bombningar kunde ha i det kommande storkriget). Också när det gäller pansar och flotta kom Francos trupper snart att vara materiellt överlägsna.

Men krig avgörs inte bara av vapen. Vapnen sköts av människor. Ytterst avgörs kriget av den mobiliseringsgrad som utlöses i ett krig, en faktor som i sin tur bestäms av samhällsformen.

Vi har alla erfarenheterna från Vietnam så färskt i minnet att det är onödigt att orda mer om det; vi har där kunnat se hur en total mobilisering av massorna betyder mer än de hypermodernaste vapen för att avgöra kriget. Men i Spanien sattes inte hela folket i vapen; där bekämpade man inte fascismen med revolutionära medel, utan med de traditionellt borgerliga: en reguljär armé, en passiviserad civilbefolkning, en låg politisk nivå inom armén. I det läget fick de traditionella vapnen större betydelse; man mötte Franco på hans egen nivå, och tvingades mäta sig med honom när det gällde materiell utrustning.

Det efterblivna spanska samhället kunde inte självt producera moderna vapen. Här var man beroende av det internationella stöd man kunde få. Och vilken hjälp fick då Spanien i sitt krig mot fascismen? Man kunde få stöd från tre olika håll: a) de borgerliga demokratierna b) Sovjetunionen, vid den tiden det enda icke-kapitalistiska samhället och c) från folkmassorna i olika länder (inklusive politiska organisationer som inte var statsbärande). Vi ska nu se vilken hjälp man fick från dessa tre håll.

Från de borgerliga demokratierna förelåg det rent teoretiskt ett intresse av att hjälpa Spanien. Spanien slogs mot fascismen. Fascismen rustade sig för krig för att vinna expansionsutrymme på bekostnad av den ”demokratiska” imperialismen, ta dess kolonier och vinna hegemoni. Men likväl fick inte Spanien några som helst vapen från demokratierna i den kapitalistiska världen. Tvärtom. De borgerliga demokratierna tog initiativet till en ”noninterventionspakt” gentemot Spanien, dvs. att de ingående staterna lovade att inte ge något stöd åt vardera sidan. Eftersom Italien och Tyskland struntade i avtalet, blev denna interventionspakt ensidigt riktad mot den republikanska sidan, vilket initiativtagarna naturligtvis inte var ovetande om. Likväl bibehölls denna pakt kriget ut. Allra mest beklämmande var att se den franska folkfrontsregeringens agerande. Trots att det satt en regering i Spanien med exakt samma klassammansättning och samma ideologi, var den franska Folkfronten en drivande kraft för att förverkliga ”noninterventionen”.

Avstängningen av utrustning från de borgerliga demokratierna innebar en allvarlig isolering av den spanska republiken. Under de första månaderna av kriget anslöt sig även *Sovjetunionen* till ”noninterventionen”. Under denna känsliga period stod Spanien helt utan hjälp från andra stater. Först i slutet av 1936, inför den avgörande belägringen av Madrid, ändrade Sovjetunionen ståndpunkt. Från mitten av oktober samtyckte Sovjetunionen till att förse Spanien med vapen och andra former av hjälp. Men denna hjälp var tvetydig. Man gav ingenting gratis; det var en fråga om köp och dessutom köp till ett högt pris. Som ”säkerhet” för vapnen krävde man att hela den spanska guldreserven skulle överlämnas till Sovjetunionen. I

slutet av oktober skeppades guldreserven, världens största (nära 700 ton), över till Odessa i Sovjetunionen.

Det Spanien fick i utbyte var naturligtvis viktiga materiella resurser: flygplan, kulsprutor, tanks, militära rådgivare. Men dessa materiella resurser motvägdes till stor del av att Sovjetunionens representanter i Spanien medvetet gick in för att hålla revolutionen inom dess borgerliga ramar. Det spanska kommunistpartiet och de sovjetiska diplomaterna var de ivrigaste motståndarna till fabriksokupationer och till upprättandet av arbetarråd och arbetarmilis. Ingen talade så varmt för den privata äganderättens bevarande som de, ingen var en så varm förespråkare för småbourgeoisins intressen som de. Men de nöjde sig inte bara med att verka för sin syn med politiska medel. De använde också *polisära metoder*. Bland alla de rådgivare som Sovjet sände till Spanien fanns också kontingenter ur den hemliga polisen GPU-NKVD som satte upp en spansk sektion med syfte att krossa vänsterriktningar inom arbetarrörelsen för att på sättet hindra att revolutionen gick utöver sitt borgerliga stadium. Genom de avslöjanden som sedermera gjorts, bl.a. av ledande gestalter inom GPU i Spanien, känner vi idag omfattningen av denna terror: otaliga spanska och utländska arbetare med sympatier för någon av vänsterriktningarna (anarkismen, POUM, trotskismen) fick sota med sitt liv för sin politiska uppfattning.

II. Den internationella solidaritetsrörelsen

Den borgerliga karaktären på Sovjetunionens hjälp och dess – i ordets verkliga mening – kontrarevolutionära funktion, gjorde den spanska revolutionen än mer isolerad internationellt sett. Det återstod bara en källa man kunde ösa ur, men det var å andra sidan en källa som var i det närmaste uteslutad när det gällde offervilja och entusiasm – *arbetarklassens* internationella solidaritet. Kring det spanska inbördeskriget växte det fram en omfattande massmobilisering av arbetarrörelsen i alla länder. Opinionsmöten hölls, demonstrationer anordnades, insamlingar startades. En mäktig, spontan solidaritetsrörelse växte fram.

Den mest kända delen av denna internationella solidaritetsrörelse blev de Internationella Brigaderna, arbetare och intellektuella som ställde sig i den spanska republikens tjänst och som deltog som soldater i kriget. Sammanlagt engagerade sig 40.000 i de Internationella Brigaderna, medan ytterligare 5.000 utlänningar deltog i de ordinarie förbanden. För att fortsätta med ytterligare statistik: *ideologiskt* var 60% av de frivilliga kommunister, och *socialt* tillhörde 80% av dem arbetarklassen. De var redo att offra sina liv för att hjälpa den spanska republiken i kampen mot fascismen. De bataljoner på nationell basis som sattes upp blev snart legendariska, och de spelade en mycket viktig roll i flera avgörande strider. Så kan man ex.vis påstå att slaget om Madrid vid årsskiftet 1936-7 till stor del avgjordes av den Internationella Brigaden, både direkt genom dess hängivenhet i striderna och indirekt genom den psykologiska effekten på de spanska soldaterna och på civilbefolkningen när dessa såg att de inte längre var ensamma i kampen. Också i slagen vid Jarama (febr. 1937) och vid Guadalajara (mars 1937) spelade Internationella Brigaden en avgörande roll. Men därefter började samma upplösning i Internationella Brigaden som i det spanska samhället i stort. Jakten på 'trotskister' skapade förvirring och desillusion; ja, i många fall direkt splittring. Rekryteringen till Internationella Brigaden avtog avsevärt efter majhändelserna i Barcelona 1937 och efter krossandet av POUM. Stridsdugligheten inom förbanden minskade. Successivt tvingades man ersätta de tomma platserna med spanjorer. Till slut lyckades de borgerliga demokratierna tvinga fram att alla frivilliga skulle sändas hem; i november 1938 hölls en stor avskedsceremoni i Barcelona. Drygt två månader senare tågade fascisterna in i staden. Utan det internationella stödet var Spanien försvagat, prisgivet inför de övermäktiga fascistiska trupperna.

III. Den svenska Spanienrörelsen

Bland de frivilliga i Spanien fanns ungefär 500 svenskar. Det var ett tecken på den solidaritetsrörelse som vuxit upp även i Sverige. Den viktigaste insatsen som den svenska arbetarklassen gjorde låg dock inte i första hand i sändandet av frivilliga. Den låg istället i ett materiellt stöd. På detta område var Sverige bland de främsta. Då man i juli 1938 höll en internationell konferens i Paris för att samordna Spanienhjälpen kunde man i översikten konstatera att Sverige proportionellt sett gett mer materiellt stöd än något annat land. De svenska representanterna kunde med stolthet berätta att insamlingarna givit över tre miljoner kronor och att det fanns nära 400 spanienkommittéer över, hela landet.

Spanienkommittéerna fick politiskt stöd från hela den organiserade arbetarrörelsen. I Göteborgs Spanienkommitté ingick ex.vis 15 olika arbetarorganisationer – socialdemokrater, kommunister, vänstersocialister och anarkister; dessutom medverkade fackliga organisationer, liksom organisationer av typen Hyresgästernas Centralförsamling, nykterhetsordnar och tvärpolitiska föreningar. Men nationellt kontrollerades Spanienhjälpen av socialdemokraterna. Detta gjorde att man snävade in Spanienkommittéernas politiska verksamhetsfält. Man avstyrkte effektivt alla försök att starta kampanjer mot noninterventionspakten, det avtal som hindrade en effektiv hjälp till Spanien, liksom man naturligtvis konsekvent motarbetade alla försök att bistå det spanska folket med vapen och frivilliga (den socialdemokratiska svenska regeringen stiftade t.o.m. en lag som straffade spanienfrivilliga). Även om rörelsen fortfarande hade stor bredd, hindrade man att den *radikaliserade* sina aktivister genom att politik mer eller mindre bannlystes ur kommittéerna, särskilt politiska ställningstaganden som kunnat motverka den socialdemokratiska politiken. Man drog sig inte ens för att utnyttja Spanienkommittéerna som utpressningshot mot andra politiska organisationer. När kommunistpartiet i början av 1938 startade en kampanj mot noninterventionspakten, och för att få Sverige att ge Spanien vapen, då förklarade man i socialdemokratisk press att detta var ”en propaganda som om den fortsätter måste få till resultat att samarbetet i /Spanien/kommittén råkar i högsta fara” (Ny Tid 14/4, 1938).

IV. Göteborgs Spanienkommitté

De exempel vi hämtat är samtliga från Göteborgs Spanienkommitté. I denna kommitté, som f.ö. var landets största och mest aktiva, rådde andra styrkeförhållanden än i landet i övrigt. I Göteborg hade nämligen kommunistpartiet en starkare ställning inom kommittén. Detta märktes inte minst vid massaktionerna på gatan, där kommunisterna fullständigt dominerade basarbetet. Vid demonstrationer var de kommunistiska kolonnerna störst, vid insamlingarna var det kommunistpartiet som mobiliserade flest aktivister. Klagomålen över ”kommunistisk dominans” återkommer ständigt i socialdemokratisk press. Den kan t.o.m. beläggas med statistik. Vid insamlingssöndagen den 10 oktober 1937 deltog 322 aktivister med bössor. Av de 322 deltagarna var 148 medlemmar i kommunistpartiet (46%), medan socialdemokraterna, trots sin kvantitativa styrka, endast lyckades skramla ihop – 43 deltagare (13%)!

Naturligtvis har socialdemokraterna känt sig bekymrade av denna överflygling. Redan från första början kämpade de för att få grepp över kommittén. Efter en demonstration i december 1936, som enligt socialdemokratisk terminologi fått ”starka politiska inslag” höll man t.o.m. ett hemligt möte på Göteborgs arbetarkommun, där man diskuterade ”partiorganisationernas ställning till Spanienkommittén”. En av de socialdemokratiska representanterna i Spanienkommittén, Sven Söderberg, inledde med. att förklara att ”Spanienkommittén har bildats på initiativ av syndikalister och kommunister och vårt parti har icke från början fått nödigt inflytande”. Men samtidigt satt socialdemokraterna nu fast i fällan, ty ”vi kan inte av politiska skäl draga oss undan kommitténs arbete”. Efter en längre diskussion beslöt man att fortsätta delta i arbetet. Genom sin politiska tyngd försökte man minska kommitténs aktivitet och styra

in den på banor som bättre passade socialdemokraterna. Inga uttalanden om noninterventionspakten, ingen representation vid internationella hjälpkongresser, lägg ned verksamheten på somrarna, inställ Spanienveckan – det var några av resultaten av den socialdemokratiska ”hjälpen”. Arbetet kröntes också med framgång. I mars 1937 lyckades socialdemokraterna genomdriva en omorganisation av kommittén, en ny arbetsordning som ”skulle trygga en lugn utveckling” som det står i protokollet. Kommitténs verkställande utskott skuffades åt sidan och ersattes av ett ordförandeutskott med tre representanter, varav två var socialdemokrater. Därefter blev också verksamheten ”lugnare”. Aktiviteten i Göteborgs Spanienkommitté blev genast avsevärt mindre. Och viktigast av allt: den politiska mobiliseringen blev mindre. När kriget närmade sig slutet, tog socialdemokraterna också ett nytt steg: avveckla Spanienkommittéerna och inrätta istället ”flyktingkommittéer”. Denna hjälp skulle dessutom enbart skötas av socialdemokrater utan någon inblandning från kommunister. Detta initiativ tycks ha varit resultatet av en konferens i Stockholm i februari 1939, där socialdemokraterna diskuterade inställningen till kommunistpartiet, och där man beslöt att i fortsättningen ”taga bestämt avstånd från den kommunistiska rörelsen” och inte göra några medgivanden till den. Några dagar senare sändes en av partipåvarna, Sven Andersson (nuvarande försvarsminister och expert på att genom IB jaga kommunister), ner till Göteborg för att trumma in den nya politiken i de lokala funktionärerna. Inget samarbete med kommunister, det var den nya linjen. (Obs! Detta var före Hitler-Stalinpakten som annars brukar få vara ursäkt för socialdemokraternas kommunisthets.) I Göteborg ledde den nya linjen till att Spanienkommittén sprängdes och att socialdemokraterna gick ut med falska uppgifter om att kommittén avvecklats och att all redovisning i fortsättningen skulle ske via ”Flyktingkommittén”. Vilka som skulle få hjälp från denna kommitté klargjordes i december 1939, då socialdemokraterna drev igenom att ”Svenska hjälpkommittén för Spanien” skulle ge hjälp till Finland.

V. Slutsatser

Den internationella solidaritetsrörelsen med Spanien fick en central betydelse för själva inbördeskrigets utveckling. Utan en välutvecklad och organiserad solidaritetsrörelse skulle fascismen troligen ha segrat långt tidigare. Genom krigets utdragna karaktär bands fascistiska trupper i Spanien, ett faktum som på lång sikt försvagade fascismen i världsmåttstock.

Men en solidaritetsrörelse har inte endast betydelse för den som får hjälpen, utan även för den som hjälper. Den får betydelse i det egna landet, för att påverka och ändra det politiska och ideologiska klimatet, genom att mobilisera och radikaliserar de som aktivt arbetar inom rörelsen. Vi kan se vilken oerhörd betydelse Vietnamrörelsen fått i vår egen tid för att ändra det svenska politiska klimatet. Någon motsvarande styrka fick aldrig Spanienrörelsen, trots att förutsättningarna var minst lika goda, ja delvis t.o.m. bättre genom att arbetarorganisationerna med en gång slöt upp och stödde solidaritetsrörelsen. Orsaken till denna begränsade effekt inom solidaritetsrörelsen ligger helt och hållet i att den redan från början kontrollerades av socialdemokratin, som inte ville veta av någon radikalisering, någon djupgående mobilisering eller en kamp som kunde hota de demokratiska spelhålor (parlamentet etc.). Detta måste också vara den viktigaste lärdomen av Spanienrörelsen: en socialdemokratisk dominans över en solidaritetsrörelse innebär att denna rörelse dör av tvinsot.